

sorumlu tutulan sivil bir yönetici olmalarına karşılık Şii imamların meşruiyetlerini Allah tarafından seçilmesinden alan, ilâhî nur ve bâtinî bilgilerle desteklenen, her türlü günahahtan arınmış ve toplumu hem siyasî hem dinî açıdan yöneten ve yönlendiren, dinî ve hukukî sorumlulukları bulunmayan, âdeta insan üstü siyasî-ruhanî bir lider kimliğine sahip olmalarıdır (ayrıca bk. ANAYASA).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 55, 84, 118, 119, 152; III, 129, 183; IV, 461; Buhârî, "Megâzî", 82, "Hudûd", 86; İbn Mâce, "Fiten", 8, "Muqaddime", 11; Tirmizî, "Fiten", 75, "Menâkıb", 19; Şâfiî, *el-Üm*, I, 143-144; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1971-75, V, 443; İbn Hişâm, *es-Sire't*, II, 657; Eş'arî, *el-Lüma'*, s. 159-161; a.mlf., *Maqâlât* (Ritter), s. 452-467; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 245-259; Bâkullânî, *et-Temhîd* (Ebû Rîde), s. 178-239; Abdülkâhîr el-Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, İstanbul 1346, s. 279-294; Mâverîdî, *el-Ahkâmü's-sultânîyye*, Beyrut 1405/1985, s. 1-33; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Ahkâmü's-sultânîyye* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Kahire 1357/1938, s. 19-35; Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd*, Beyrut 1403/1983, s. 147-154; Nüreddin es-Sâbü'nî, *el-Bidâye fi usûlü'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Dimaşk 1399/1979, s. 56-61; İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Nehcü'l-hak ve keşfü's-sıdk* (nşr. Aynullah el-Hasenî el-Urmevî), Kum 1407, s. 164-372; İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-ser'îyye* (*Mecmû'ü fetâvâ* içinde), VII, 244 vd.; Sübkî, *es-Seyfû'l-meşhûr fi şerhi 'Akideti Ebi Mansûr* (nşr. M. Saim Yeprem), İstanbul 1409/1989, s. 49-52; Teftâzânî, *Şerhu'l-Akâ'id*, İstanbul 1315, s. 67-73; İbn Haldûn, *Muqaddime*, II, 582-624; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, I, 548-549; IV, 263-264; E. Tyan, *Institutions du droit public musulman*, Paris 1954-56, I, 221-512; II, 263-494; T. W. Arnold, *The Caliphate*, London 1965, tür.yer.; W. Montgomery Watt, *Islamic Political Thought*, Edinburgh 1968, tür.yer.; Zâfir el Kâsimî, *Nizâmü'l-hüküm fi's-ser'î'a ve't-târîh*, Beyrut 1394/1974; Abdülvehhâb Hallâf, *es-Siyâsetü's-ser'îyye*, Kahire 1397/1977; M. Ziyâeddin er-Reyyis, *en-Nazarîyyâtü's-siyâsiyyetü'l-İslâmîyye*, Kahire 1979; Ethem Ruhi Fiğlalı, *İbâdîlîğin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 110-118; A. K. S. Lambton, *State and Government in Medieval Islam*, New York 1985; a.mlf., "Khalifa", *EP* (İng.), IV, 947-950; Abdürrezzâk es-Senhûrî, *Fikhü'l-hilâfe ve tetavvürühâ* (trc. Nâdiye Abdürrezzâk es-Senhûrî), Kahire 1989; Fatima Mernissi, *The Veil and the Male Elite, A Feminist Interpretation of Women's Rights in Islam* (trc. Mary Jo Lakeland), New York 1991, s. 56-58; M. Yûsuf Mûsâ, *Nizâmü'l-hüküm fi'l-İslâm*, Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî); Ali Abdürrâzık, *el-İslâm ve usûlü'l-hüküm*, Beyrut, ts. (Dâru mektebeti'l-hayât); Andrea M. Farsakh, "A Comparison of the Sunni Caliphate and the Shi'i Imamate", *MW*, LIX/1 (1969), s. 50-63; LIX/2 (1969), s. 127-141; Muhammed Hamidullah, "Constitutional Problems in Early Islam", *İTED*, V/1-4 (1973), s. 15-35; Mehmed Said Hatiboğlu, "İslâm'da İlk Siyasî Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureyşliliği", *AÜİFD*, XXIII (1978), s. 121-213; U. Rubin, "Prophets and Progenitors in the Early Shi'a Tradition", *Jerusalem Studies*

in Arabic and Islam, I, Jerusalem 1979, s. 41-65; H. Corbin, "Şiilikte Velayet Kavramı" (trc. Sabri Hizmetli), *AÜİFD*, XXVI (1983), s. 717-726; M. Sharon, "The Development of the Debate Around the Legitimacy of Authority in Early Islam", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, V (1984), s. 121-141; Hasan Onat, "Şii İmâmet Nazariyesi", *AÜİFD*, XXXII (1992), s. 89-110; Said Amir Arjomand, "The Crisis of the Imamate and the Institution of Occultation in Twelver Shi'ism: A Sociohistorical Perspective", *IJMES*, XXVIII (1996), s. 491-515; W. Madelung, "Imama", *EP* (İng.), III, 1163-1169; a.mlf., "Shi'a", a.e., IX, 420-424; S. H. Nasr, "İthnâ 'Ashariyya", a.e., IV, 277-279; D. Sourdel, "Khalifa", a.e., IV, 937-947; Ahmed Mahmoud Subhi, "el-İmâme", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmîyye*, Amman 1993, s. 428-445.

M. AKİF AYDIN

İMÂMİYYE

(الإمامية)

Hanefî mezhebinin kurucusu Ebû Hanîfe'nin iki talebesi için kullanılan bir tabir.

Sözlükte "iki imam" anlamına gelen "İmâmeyn" (imâmân), Hanefî literatüründe Ebû Hanîfe'nin talebeleri Ebû Yûsuf ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî hakkında kullanılmıştır. Mezhep fikhinin teşekkül ve tedvininde büyük rol oynayan bu iki âlim hocalarıyla birlikte mezhebin imamları olarak anılır. Ancak kaynaklarda "İmâm" kelimesi mutlak olarak zikredildiğinde Ebû Hanîfe kastedilir. Özellikle son dönem kaynaklarında yaygınlık kazanan İmâmeyn veya aynı anlamdaki "Sâhibeyn" kelimelerinin ne zamandan beri kullanıldığı tesbit edilememekle birlikte Ebû Hanîfe ve talebelerine ait ortak bir görüşe atıfta bulunulurken isim tekrardan sakınmak için özel tabirlere yer verildiği bilinmektedir. Bu çerçevede Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a "Şeyhayn", Ebû Hanîfe ile Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye "Tarafeyn" denmiştir. Muteahhirin devri âlimleri, fetva konusunda Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşlerinin öncelik ve önemini tartışarak bir meselede farklı görüş belirtmeleri veya birinin diğeriyle aynı görüşü paylaşması halinde hangi görüşün tercih edilmesi gerektiği hususunda ölçüler belirlemeye çalışmışlardır (İbn Âbidîn, I, 25-30).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 92; II, 916; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muhtâyye*, IV, 557-558; İbn Âbidîn, *Ukûdü resmî'l-müftî* (*Mecmû'atü'l-resâ'il* içinde), I, 25-30; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 248; M. Seyyid Bey, *Üsûlü'l-Fikhî*, İstanbul 1333, I, 254; Bilmen, *Kamus*, I, 323; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, I, 57.

SALİM ÖÖZT

İMÂMİYYE

(الإمامية)

İmâmeti

dinin esaslarından kabul eden, bazan Şia ve İsnâaşeriyye ile eş anlamlı olarak kullanılan Şii fırkaların ortak adı.

Mezhepler tarihi kitaplarının bir kısmında Râfıza (Revâfız) adıyla ele alınan İmâmîyye (Eş'arî, s. 17-31; Bağdâdî, s. 54-72; Ebû'l-Hüseyn el-Malatî, s. 14-26) zaman zaman, imam ilkesini benimseyen bütün Şii gruplar için olduğu gibi varlığını sürdüren en büyük Şii grup durumunda bulunan İsnâaşeriyye için de kullanılır. Gaybet-i suğrâdan (260-329/873-941) önce yazılmış erken devir Şii kaynaklarında İmâmîyye adıyla bir fırkaya rastlanılmakta, gaybet-i suğrâ sırasında kaleme alınan eserlerde ise on birinci imam Hasan el-Askerî'nin ölümü üzerine Şia arasında ortaya çıkan fırkalar içinde sadece birinin ismi olarak anılmaktadır (Sa'd b. Abdullah el-Kummî, s. 102-103; Nevbahtî, s. 90).

Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin zamanında Şia diye bilinen ve henüz dinî bir fırka oluşturmayı yalnız siyasî bir görüşü temsil eden grup önce Irak'a yerleşmişti; Irak sakinlerinin çoğu ve özellikle Kûfe halkı Şii temayülü benimsemiş bulunuyordu. Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra siyasî ve dinî mahiyette bir fırka olarak ortaya çıkmaya başlayan Şii cemaati, Muhammed b. Hanefîyye'nin imâmetini iddia eden Keysânîyye, imâmetin kesintiye uğradığına inananlar ve Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn'in imâmetini benimseyenler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Sonuncu grup, Zeynelâbidîn'i babasından sonra ilim ve amel bakımından en üstün ve imâmet makamına en lâyık kişi olarak benimsemiş, onun devrinde ileri sürülen diğer imâmet iddialarının geçersiz olduğunu söylemiş ve Hz. Peygamber'den gelen nasların da bu hususu teyit ettiğini belirtmiştir (Şeyh Müftî, *el-İrşâd*, s. 254). İmâmîyye'nin selefleri denilebilecek olan, fakat İmâmîyye diye anılmayan sonuncu grubun düşüncesi bu yönde oluşmaya başlamıştır.

Zeynelâbidîn'in ölümünden sonra Şia içinden bir grup oğlu Zeyd'e nisbetle Zeydiyye fırkasını teşkil etmiş, diğerleri ise Muhammed el-Bâkır'ın imâmetini benimsemiştir. Bu arada imâmetin Muhammed el-Bâkır'dan Ebû Mansûr el-İclî'ye, ardın-